

GEMMA AVENOZA (1959-2021): SEMBLANÇA BIOGRÀFICA

Vicenç Beltran

Universitat de Barcelona

Gemma Avenoza (1959-2021). Biographical resemblance

Citació: Beltran, Vicenç (2021). Gemma Avenoza (1959-2021): semblança biogràfica. *Ítaca. Revista de Filologia* (12), 21-24.

Rebut: 25/06/2021 | Acceptat: 15/07/2021

© 2021 Vicenç Beltran | vicent.beltran@ub.edu | <https://orcid.org/0000-0002-6598-7972>

Aquest treball és subjecte a una llicència de Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

La nostra col·lega, companya i amiga Gemma Avenoza es va llicenciar en Filologia Hispànica a la Universitat de Barcelona l'any 1985 i començà immediatament una tesi sobre el fons manuscrit de les biblioteques de la ciutat (*Manuscris en llengües romàniques conservats en biblioteques barcelonines*) llegida el 1989, quan ja impartia lliçons de Llengua Catalana com a professora associada a la Universitat de Santiago de Compostel·la. L'any 1994 obtingué una plaça de professora titular de Filologia Romànica a la seva Universitat, on romangué fins al seu traspàs, el 22 de gener passat. Havia pres possessió de la càtedra de Filologia Romànica sis mesos abans, quatre anys després de rebre l'habilitació.

Com tots sabem, l'estudi dels manuscrits esdevingué ràpidament una vocació que va conservar tota la seva vida. La crítica textual que aleshores practicàvem l'orientà cap a l'estudi de la transmissió de les versions castellana i catalana de Valeri Màxim i després, al conjunt de les traduccions i els traductors medievals, als seus manuscrits, als seus lectors, als seus destinataris...; fou una vocació molt primerenca que donà fruits incansablement durant tota la seva vida: una de les seves darreres aportacions, un debat poètic transmès amb el pròleg de la versió castellana, sortí pels dies que ella se n'anava. Aquestes recerques no van culminar amb l'edició crítica que sempre havia somiat, però els esforços desenvolupats durant anys de treball fructificaren amb la tesi de la seva alumna Helena Rovira, que es doctorà el 2014 amb *El Valeri Màxim d'Antoni Canals: estudi i edició (llibres I-V)*.

La formació codicològica la va perfeccionar durant la seva estada a Santiago amb el prof. Manuel Díaz y Díaz; amb el mateix objectiu fou acollida més tard a Lisboa pel prof. Augusto Aires Nascimento, que li encomanà una Bíblia castellana de la Biblioteca d'Ajuda fins aleshores gairebé desconeguda. L'estudi que hi dedicà fou el seu primer llibre, *La Biblia de Ajuda y la Megil-lat Antiochus en romance* (CSIC, 2001). Ja no deixaria mai més l'estudi de les Bibles romàniques fins a convertir-se en una de les especialistes més acreditades en les versions ibèriques; s'ocupà dels mètodes de traducció, els *corpora*, els fragments i, en general, de tots els desenvolupaments temàtics i metodològics que el tema permet, des de la codicologia fins a la traductologia; el seu *Biblias castellanas medievales* (2011) fou un punt d'inflexió que l'ajudà a fixar posicions i a ampliar encara més l'àmbit dels seus interessos.

També fou una decisió primerenca la que la portà a integrar-se en la *Bibliografia de Textos Catalans Antics* (BITECA), el projecte de la seva vida. Ella estava molt interessada per la codicologia i jo per la crítica textual, i el mestre amic Charles Faulhaber, de la University of California a Berkeley, creador i director del macroprojecte *Philobiblon*, destinat a la descripció dels fons librari medieval de la península Ibèrica, buscava algú que es fes càrrec de la secció catalana. Amb ella i altres estudiosos que aviat ens abandonaren, creàrem un equip al qual es va integrar aviat la Dra. Lourdes Soriano; al llarg dels anys, amb la col·laboració més o menys continuada de col·legues i joves investigadors, BITECA ha aportat una eina imprescindible per a l'estudi del patrimoni català medieval; des d'aleshores, col·laboradors com Helena Rovira, Joan Mahiques, Glòria Sabaté o Irene Capdevila, per no citar sinó aquells que prengueren BITECA com la seva empresa fonamental, dedicaren anys a formar-se en l'inventari, la descripció i l'estudi de manuscrits i incunables. Una relació completa de col·laboradors inclouria gran part dels estudiosos que durant els darrers trenta anys han investigat el llibre antic o la literatura catalana medieval.

Tota la informació acumulada passa periòdicament al web de *Philobiblon*, però arribats a cert punt resultava molt recomanable una edició en forma de llibre que els investigadors poguessin trobar com a eina de referència a les biblioteques; el primer volum (*BITECA. Bibliografia de*

textos antics catalans, valencians i balears. Arxius i Biblioteques Valencians) sortí el 2013; el següent serà el quart, llargament retingut per problemes de coordinació editorial. És un pas més, no la culminació del projecte que resulta i seguirà sent tantàlic.

Des de la seva fundació fins al 2003 Gemma fou també editora del *Boletín Bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, començat com a revista bibliogràfica però aviat convertit en una base de dades essencial per a l'estudi de les literatures medievals ibèriques. Tots sabem com és de feixuc aquest treball, de vegades poc recompensat; naturalment, sota la direcció de la prof. Soriano, continuà col·laborant en la recensió de bibliografia fins al darrer moment.

La seva passió pels manuscrits es va desplegar progressivament en tots els components del llibre antic. Des del primer moment començà a col·leccionar filigranes desconegudes o rares que acabà publicant amb Germán Orduna, aleshores un dels més grans especialistes del món hispànic; a la fi creà el seu propi repertori, avui en xarxa (http://stel.ub.edu/biteca/html/ca/filigranes_motius.html). Al començament de la seva carrera descriví una versió catalana desconeguda del *Boeci*, en el seu moment adquirit per la Bancroft Library de Berkeley. Estudiant els fragments de manuscrits, va localitzar una versió també desconeguda de Sèneca, de les *Partidas* al galleg i al portuguès, una nova traducció bíblica al català i exemplars de bíblies desconegudes en català i castellà, en les quals treballava darrerament. Va donar a conèixer còpies de poemes inèdits en castellà, català i occità, que recuperava de fulls de guardes o de marges del manuscrits, va col·leccionar receptes mèdiques medievals i en va estudiar el vocabulari... La història del llibre antic i de la bibliofília la van ocupar també, sempre amb la col·laboració de Lourdes Soriano i, de vegades, la de Glòria Sabaté.

Els darrers deu anys, amb els companys de Departament i altres col·laboradors, organitzà col·loquis i publicacions col·lectives (*Humanitats a la xarxa*, 2014, *Estudis sobre pragmàtica de la literatura medieval*-*Estudios sobre pragmática de la literatura medieval*, 2017, *La producción del libro en la Edad Media: Una visión interdisciplinar*, 2019). Fou investigadora responsable de grups de recerca estatals des de l'any 1999 i darrerament també dirigí grups SGR de la Generalitat de Catalunya i xarxes

d'excel·lència i fou membre molt actiu de nombroses societats científiques (l'AHLM naturalment, però també Convivio, la SEMYR...). Les seves recerques li feren recórrer, naturalment, les principals biblioteques del món; fou també professora invitada en universitats estrangeres, principalment Berkeley i Harvard.

En les seves recerques i en la seva vida professional, la companya Gemma Avenosa fou una força de la natura, amb una energia que de vegades ni ella arribava a controlar; només el càncer va poder més que ella, que havia superat tants problemes de salut. Avui fa companyia als grans savis que estudiava amb tanta passió i podrà escorcollar des d'allà els misteris que tant l'apassionaren. Que descansi en pau; allà ens retrobarem i podrem continuar departint amb ella.